

УДК 323.17.477

Тетяна Воропаєва

ОСНОВНІ УМОВИ, МЕХАНІЗМИ ТА ЧИННИКИ КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСТВА У ПОСТКОЛОНІАЛЬНУ ДОБУ

Анотація. В умовах неоголошеної гібридної війни Росії проти України значно актуалізується проблема консолідації українства як транскордонної, трансдержавної і трансконтинентальної спільності. Зростає інтерес до вивчення умов, чинників та механізмів такої консолідації. Адже проблема консолідації українства у постколоніальну добу є однією з ключових у сучасному українознавстві. Оскільки українознавство утверджується сьогодні як інтегративна наука, то у зв'язку з цим необхідно чітко розрізняти різні рівні інтегративності (комплекс, синтез, інтеграція), які співвідносяться з полідисциплінарними, міждисциплінарними й трансдисциплінарними методологічними стратегіями. Інтегративний підхід до вивчення поставленої проблеми передбачає пошук спільного поняття для позначення всіх процесів об'єднувального характеру (згуртування, консолідації, інтеграції, солідаризації), які відбуваються в середовищі українства. Таким спільним поняттям є термін «кон'юнктивні процеси» (на відміну від «диз'юнктивних процесів»). У постколоніальних країнах найшвидше і найпростіше відбувається консолідація на мікрорівні, а найважче – на макрорівні (через низький рівень суспільної довіри й соціальної відповідальності, через недостатньо розвинуте громадянське суспільство тощо). Новітня історія України показує, що консолідація на мезо- і макрорівнях у постколоніальному українському суспільстві гальмується недостатнім рівнем самоорганізації громадян у багатьох регіонах держави, відсутністю конструктивних вертикальних зв'язків між громадянами і владою, тривалою авторитарністю державного управління, існуванням неадекватних суспільно-політичних уявлень, деформаціями ментальності, світогляду та поведінки людей в умовах колоніалізму й неокolonіалізму. Головними чинниками транскордонної консолідації українства є спільні архетипи й уявлення, цілі та цінності, потреби та інтереси, горизонтальний колективізм, взаємна довіра та взаємодопомога, спільні завдання і спільна діяльність, спільна пам'ять і спільна ідентичність, патріотизм, національна ідея, діалогічні взаємини, кооперативна взаємодія, активність громадянського суспільства, дієвість авторитетних (неолігархічних) еліт, демократичний стиль лідерства й керівництва, спільний ворог тощо). Дуже важливим є домінування кон'юнктивних практик над диз'юнктивними, а також баланс вертикального та горизонтального напрямків кон'юнктивних процесів.

Ключові слова: консолідація, згуртування, інтеграція, інклюзія, кон'юнктивні процеси, українство, громадяни України.

Tetiana Voropaeva

BASIC CONDITIONS, MECHANISMS AND FACTORS CONSOLIDATION OF UKRAINIANNES IN THE POST-COLONIAL ERA

Abstract

Under the terms of Russian undeclared hybrid war against Ukraine, the problem of consolidation of Ukrainianness (as a transboundary, trans-State and transcontinental community) is actualized. There is growing interest in studying the conditions, factors and mechanisms for such consolidation. After all, the problem of consolidation of Ukrainianness in the post-colonial era is one of the key issues in modern Ukrainian studies. It is necessary to recognize between different levels of integrity (complexes, synthesis and integration) which correlate with multidisciplinary, interdisciplinary and transdisciplinary methodological strategies, cause of Ukrainian studies are established as an integrative science today. An integrated approach involves searching for a common term to define all processes of a unifying nature (rallying, consolidation, integration, solidarization), which take place in the Ukrainian environment. Such a common concept is the term «conjunctive processes» (as opposed to «disjunctive processes»).

In post-colonial States consolidation is fastest and easiest at the micro-level, and most difficult – at the macro-level (due to the low level of public trust and social responsibility, due to insufficiently developed civil society etc.) The newest history of Ukraine shows that consolidation at the meso- and macro-levels in the post-colonial Ukrainian society is hampered by the inadequate level of self-organization of citizens in many regions of the State, the lack of constructive vertical ties between citizens and the authorities, the authoritarian nature of public administration, the existence of inadequate socio-political representations, mentality deformations, worldview and human behavior in the conditions of colonialism and neo-colonialism.

The main factors of the cross-border consolidation of Ukrainianness are common archetypes and ideas, goals and values, needs and interests, horizontal collectivism, mutual trust and mutual assistance, common tasks and activities, common memory and identity, patriotism, national idea, dialogical relationships, co-operative interaction, developed civil society, authoritative (not-oligarchic) elites, democratic style of leadership and governance, common enemy etc. It is very important the domination of conjunctive practices over the disjunctive, as well as the balance of the vertical and horizontal directions of conjunctive processes. The deployment of conjunctive processes contributes to attracting accumulative, savings, translational, cognitive, affective and behavioral mechanisms (affiliation, adaptation, attraction, identification, categorization, rituals, socialization, expectation, empathy, suggestion, imitation, emotional infections, empathy, persuasion, deep communication, norms and meanings etc.).

Key words: consolidation, cohesion, integration, inclusiveness, conjunctive processes, Ukrainianness, citizens of Ukraine.

В умовах неоголошеної гібридної війни Росії проти України значно актуалізується проблема консолідації українства як транскордонної, трансдержавної і трансконтинентальної спільності.

Особливо зростає інтерес до вивчення умов, чинників та механізмів такої консолідації. Адже проблема консолідації українства у постколоніальну добу є однією з ключових у сучасному українознавстві.

добу є однією з ключових у сучасному українознавстві.

Подальший цивілізаційний розвиток і побудова в Україні громадянського суспільства на принципах демократії, гуманізму, верховенства права, ринкової економіки, політичного й культурного плюралізму вимагає загальнонаціональної єдності. Надзвичайно важливою у цьому плані є проблема консолідації суспільства, яка сьогодні має практичну актуальність для України. Актуальність досліджень, присвячених консолідаційній проблематиці, зумовлюється тим величезним значенням, яке вони мають в житті нових незалежних держав, що сформувалися в постколоніальний період на пострадянському просторі.

Відомо, що згуртованість (консолідованість) є найважливішою ідеєю, на якій базуються всі процеси європейської інтеграції. Лісабонські угоди концептуалізували цю ідею в контексті солідаризму: солідарність між поколіннями, між державами й індивідами, між державами-членами ЄС і т.п. Головне управління соціальної згуртованості при Раді Європи пов'язує соціальну згуртованість і консолідованість будь-якого суспільства із забезпеченням для всіх громадян рівного доступу до основних соціальних і економічних прав, із суспільним благополуччям, гармонійними і стабільними соціальними відносинами як невід'ємною складовою соціально-економічного розвитку та мирного співіснування [9, с. 5-6].

У сучасній соціогуманістиці триває пошук нових підходів до вивчення особливостей консолідаційних процесів на різних історичних етапах розвитку людської цивілізації [3; 4; 5; 6; 7; 8]. Проблеми соціальної консолідації, інтеграції, солідарності й згуртованості привертати увагу багатьох мислителів вже на перших етапах розвитку філософської думки, адже природний потяг до згуртування й консолідації є однією з іманентних ознак людського соціуму. Саме в рамках соціальної філософії, соціології та соціальної психології була вперше поставлена і проаналізована консолідаційна проблематика. Сучасні підходи до цих проблем характеризуються різноманітними теоретичними інтерпретаціями і варіантів практичної реалізації результатів досліджень. Саме тому розробка теоретико-методологічних засад, визначення сутності, форм, умов, механізмів, етапів та чинників консолідації українства є одним з актуальних і пріоритетних завдань сучасного українознавства.

Відомо, що поняття «консолідація» (від лат. «consolidatio» – зміцнення, об'єднання, згуртування) упродовж XIV – XIX ст. увійшло у всі європейські мови і сьогодні використовується у політико-правовій, фінансово-економічній, соціокультурній, етнонаціональній сферах, а також у багатьох науках (в геології, біології, кібернетиці, соціології тощо). В сучасній соціогуманістиці це поняття інтерпретується як процес об'єднання соціальних суб'єктів, зміцнення єдності й згуртованості спільнот і суспільств заради розв'язання ними складних (актуальних, невідкладних)

завдань. Отже, консолідація – це один з найважливіших процесів групової динаміки, який зумовлює ступінь упорядкованості, узгодженості й стійкості внутрішньо-спільнотних та суспільних взаємозв'язків, що забезпечують стабільність та спадкоємність (наступність) життєдіяльності конкретного соціуму. Згуртованість (консолідованість) будь-якої групи проявляється через відносно безперервне й автономне існування даної групи, яка має чіткі ознаки соціокультурної та соціально-психологічної спільності (тобто подібності відповідних ознак або рис), що передбачає виникнення системи інтегративних властивостей і процесів, які унеможливають порушення цілісності цієї групи. Консолідованість характеризує ступінь відданості індивідів тій чи іншій групі та міру їхньої прихильності до кожної з них [2, с. 11-14].

Проблема консолідації суспільства є сьогодні однією з ключових для України, адже надзвичайно актуальними є питання залучення широких верств населення у процес демократичних перетворень, подолання духовної відчуженості громадян від своєї держави та створення модерної української нації європейського типу. Але коли мова йде про консолідацію українства (а не українського суспільства чи української політичної нації), то у цьому випадку окреслюється нове дослідницьке поле, яке змушує науковців перейти з рівня політичної нації на вищий рівень – транскордонний, трансдержавний і трансконтинентальний. У цьому випадку постають і нові завдання, зокрема, забезпечення нормального функціонування та розвитку всіх складових, які утворюють матрицю консолідованості українства як транскордонної, трансдержавної і трансконтинентальної спільності. Незважаючи на досить великий дослідницький інтерес до проблеми консолідації українства, багато аспектів залишаються недостатньо вивченими. Отже, ця проблема є доволі актуальною і потребує інтегративного підходу [1, с. 45-52].

Оскільки українознавство утверджується сьогодні як інтегративна наука, то у зв'язку з цим необхідно чітко розрізняти різні рівні інтегративності (комплекс, синтез, інтеграція), які співвідносяться з полідисциплінарними, міждисциплінарними й трансдисциплінарними методологічними стратегіями. Інтегративний підхід до вивчення поставленої проблеми передбачає пошук спільного поняття для позначення всіх процесів об'єднувального характеру (згуртування, консолідації, інтеграції, солідаризації, інклюзії), які відбуваються в середовищі українства. Таким спільним поняттям є термін «кон'юнктивні процеси» (на відміну від «диз'юнктивних процесів»). Кон'юнктивні процеси в середовищі вітчизняного й зарубіжного українства переважно мотивуються: 1) національними інтересами України; 2) необхідністю боротьби за незалежність і суверенітет України, за відновлення її територіальної цілісності, за її демократизацію та європеїзацію; 3) прагненням до гідного життя громадян України; 4) відповідальністю

за долю Батьківщини; 5) бажанням припинити гібридну війну на теренах України та ін.

У попередніх дослідженнях нами було враховане запроваджене Ф. Тьоннісом розрізнення понять «суспільство» та «спільнота», що базується на двох різних типах соціального зв'язку (слід розрізняти різні аспекти соціальних та етнічних зв'язків – предметні, буттєві, когнітивні, емоційно-вольові, мотиваційні, ціннісно-сміслові, моральні, естетичні, релігійні тощо). Якщо спільнота є результатом спільного природного буття та взаємодії людей, пов'язаних однаковою походженням, подібними поглядами, спільною долею та устремліннями, то суспільство є продуктом цілеспрямованої діяльності раціонально організованих інститутів і базується на конвенції, угоді, спільних інтересах тощо. Саме тому і процес українського націєтворення, і процес консолідації українства потребують взаємодоповнення «спільнотного» та «суспільного». Але завжди треба мати на увазі, що кон'юнктивні процеси, які розгортаються в рамках спільнот і в рамках суспільств, мають значні відмінності, оскільки об'єднати малі групи набагато легше, ніж великі. Отже, процесуальний вимір об'єднання вітчизняного й зарубіжного українства репрезентується взаємопов'язаними процесами згуртування, консолідації, інтеграції, інклюзії та солідаризації. При цьому консолідованість макрорівня не може існувати без консолідованості груп на мікрорівні, але консолідованість мікрорівня може існувати й без консолідованості макрорівня. Консолідація мега- і макрорівня відбувається дуже складно і має багато відмінностей від консолідації мікро- й мезорівня.

Необхідно виділити типи соціальної консолідації: спільнотний, суспільний, державний, громадянсько-політичний, внутрішньо-етнічний, міжетнічний, внутрішньо-національний і міжнаціональний, транскордонний, трансдержавний, трансконтинентальний, планетарний. Кожен з цих типів має свою специфіку та механізми консолідації [1].

Сьогодні постає реальна необхідність систематизації та концептуалізації існуючих досліджень, присвячених проблемі консолідації спільнот і суспільств (див. праці таких дослідників, як Д. Александер, Е. Арато, Х. Арндт, Ф. Армстронг, С. Арнольд, Л. Бартон, У. Бек, А. Бергсон, М. Бернард, Г. Д. Блумер, Е. Брондолло, П. Бурдьє, І. Валлерстайн, Е. Васта, М. Вебер, М. Вользер, Е. Геллнер, Е. Гідденс, Д. Гіддінгс, Е. Дюркгейм, Т. Еткінс, Х. Занджюлер, Г. Зіммель, Е. Іззатдуст, Я. Капеллер, Т. Карл, У. Кімплін, Дж. Коен, Л. Козер, Е. Колерс, Дж. Колман, С. Кондор, О. Конт, М. Лем, М. Лібретті, Дж. Лінц, Д. Локвуд, Н. Луман, А. Макінтайр, Б. Малиновський, А. Мелуччі, Р. Мертон, Дж. Г. Мід, Х.-Г. Нолль, Р. Патнем, Т. Парсонс, М. Платтнер, Р. Раддай, Дж. Роулз, У. Самнер, А. Сен, П. Сорокін, Г. Терборн, А. Турен, Ф. Тьонніс, Ф. Уолкенштейн, М. Уольцер, М. Уотерс, М. Фуко, Ф. Фукуяма, Ю. Хабермас, Р. Хайєк, С. Хантінгтон, Дж. Хоманс,

К. Шмітт, Ф. Шміттер; Г. Авцинова, Є. Агеєва, М. Альошина, Г. Андрєєва, А. Ахієзер, В. Бабинцев, Г. Вайнштейн, І. Варзар, Н. Велика, В. Вітюк, Є. Герасимов, Л. Гудков, А. Данилов, В. Євтух, М. Зверєв, В. Іванов, М. Ільїн, Л. Іонін, І. Ісаєв, В. Капіцин, О. Кармадонов, О. Картунов, І. Клямкін, Г. Копилов, Н. Копцева, С. Кравченко, І. Кресіна, М. Кудряшова, В. Кузнецов, В. Лапкін, В. Левашов, І. Лєскова, Є. Магда, С. Михайлова, М. Ніколаєва, Р. Нугаєв, А. Окара, О. Оржель, І. Паніна, В. Пантін, О. Паслер, С. Патрушев, С. Перегудов, В. Петровський, О. Полюшкевич, М. Попов, М. Попович, В. Радаєв, М. Рац, В. Роїк, А. Самарін, Б. Слєпцов, М. Степико, В. Стьопін, С. Тарутин, Н. Тихонова, В. Толстих, М. Урнов, В. Федотова, А. Філіппов, І. Халій, І. Шапіро, О. Шкаратан, В. Ядов, Т. Янсон, В. Ярська та ін.).

Теоретико-емпіричні дослідження проблем консолідації суспільства, соціальної солідарності та групової згуртованості розпочались у 40-х роках ХХ ст. Найвідоміші наукові концепції з цієї тематики були створені такими вченими, як К. Левін, Л. Фестінгер, Д. Картрайт, А. Зандер, а також їхніми послідовниками в багатьох країнах світу. Ці дослідники з'ясували, що консолідованість є своєрідною «результуючою» тих сил, які утримують людей в тій чи іншій групі. При цьому вважається, що певна група (як мала, так і велика) влаштовує індивіда тією мірою і до тих пір, поки він вважає, що «вигоди» від членства у цій групі не просто домінують над «витратами», але й є превалюючими у порівнянні з будь-якою іншою групою або з перебуванням поза будь-якої з можливих груп. Відповідно з цим, «сили згуртування» визначаються певним «балансом» ступенів привабливості усіх доступних для індивіда груп. Теоретико-методологічні розробки вчених, які досліджували особливості консолідації спільнот і суспільств, потребують критичного аналізу, вдосконалення і доповнення.

Всебічний аналіз стану досліджуваної проблеми у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі дозволяє виявити умови, чинники й механізми консолідації українства у постколоніальну добу [4; 10], а також засоби оптимізації процесів консолідації різних груп у межах України.

Відомо, що умови – це необхідні обставини, які сприяють чомусь або комусь. Такими умовами, що сприяють розгортанню консолідаційних процесів, є спільний комунікативний і культурний простір, вільна циркуляція інформації, природні, геополітичні та історичні умови, ефективно діючі соціальні мережі, оптимальний рівень інформаційної безпеки, наявність достатньої кількості свідомих і відповідальних людей тощо.

Кон'юнктивні процеси можуть зумовлюватися як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками. Основними чинниками цих процесів є суспільно-політичні, геополітичні, соціально-економічні, культурно-мистецькі, інтелектуальні, духовно-світоглядні, освітні, виховні, безпекові, релігійні та ін.

Але очільники нашої держави не завжди розуміють реальну силу цих чинників. Наприклад, 22 серпня 2016 р. Президент України П. Порошенко підкреслив: «єдність України та консолідація українців є моїм головним пріоритетом». При цьому він не врахував того, що коли у країні розрив між багатими та бідними є занадто великим (за різними даними в Україні більше 60% громадян живуть за межею бідності), то в такому суспільстві з'являється соціальна відчуженість, антагонізми й протистояння, зростає соціальна напруга. А всі кон'юнктивні процеси потужно гальмуються... У таких умовах можлива тільки консолідація проти влади, яка довела громадян до такого стану.

Отже, необхідно враховувати, що консолідація мега- та макрорівня відбувається дуже складно і має багато відмінностей від консолідації мікро- та мезорівня. Зокрема, у пострадянських країнах найшвидше і найпростіше відбувається консолідація на мікрорівні, а найважче – на макрорівні (через низький ступінь суспільної довіри й соціальної відповідальності, а також через недостатньо розвинуте громадянське суспільство [4; 10]). Новітня історія України показує, що консолідація українського суспільства на мезо- і макрорівнях гальмується недостатньо розвинутою самоорганізацією громадян у багатьох регіонах держави, відсутністю довіри до влади, конструктивних вертикальних зв'язків між громадянами і владою, тривалою авторитарністю державного управління, існуванням патерналізму, неадекватних соціально-політичних уявлень тощо.

Активізації консолідаційних процесів у сучасному суспільстві сприяють не тільки спільні цілі (які є актуальними й невідкладними), інтереси, базові цінності, але й формування спільної ідентичності, цілісного світогляду, конструктивні самоорганізаційні практики, відновлення суб'єктності, розвиток соціального партнерства, соціальної відповідальності та критичного мислення тощо. Створення оптимального рівня інформаційної безпеки держави є однією з провідних умов консолідації суспільства. Важливою складовою процесу консолідації українського суспільства є подолання регіональної сегментації та загрози дезінтеграції України.

Характер консолідаційних процесів визначається їхньою спрямованістю (просоціальною чи асоціальною, проукраїнською чи антиукраїнською), дієвістю та результативністю. Оптимізація процесів консолідації українського суспільства передбачає повноцінне функціонування основних вимірів консолідаційного процесу: когнітивного, емоційного, цільового (наявність спільних цілей, які є актуальними й невідкладними для захисту національних інтересів сучасної України), ціннісного, ідентифікаційного, мотиваційного та організаційного (в першу чергу, самоорганізаційного, який включає і традиційні, і нові форми та практики самоорганізації), а також наявність просоціальної і проукраїнської спрямованості спільної діяльності та ціннісної залученості індивідуальних і колективних суб'єктів у

подібну діяльність. Саме такі практики консолідують як громадян України, так і зарубіжне українство.

Соціокультурна, національна, громадянсько-політична, протестна самоорганізація індивідуальних і колективних суб'єктів виступає системоутворюючим чинником формування громадянського суспільства, яке, у свою чергу, активізує консолідаційні процеси у межах української політичної нації. У постколоніальну добу громадянське суспільство виступає консолідуючим ядром української політичної нації, а високий рівень згуртованості політичної нації сприяє розгортанню кон'юнктивних процесів як у рамках українського соціуму, так і у рамках всього українства (і вітчизняного, і зарубіжного). Тому для оптимізації консолідаційних процесів у середовищі сучасного українства необхідно використовувати накопичувальні, зберігальні, інформаційні, транс ляційні та інші механізми.

Отже, головними чинниками транскордонної консолідації українства є спільні архетипи й уявлення, цілі та цінності, потреби та інтереси, горизонтальний колективізм, взаємна довіра та взаємодопомога, спільні завдання і спільна діяльність, спільна пам'ять і спільна ідентичність, цілісний світогляд, патріотизм, національна ідея, діалогічні взаємини, кооперантна взаємодія, активність громадянського суспільства, дієвість авторитетних (неолігархічних) еліт, демократичний стиль лідерства й керівництва, спільний ворог тощо. Дуже важливим є домінування кон'юнктивних практик над диз'юнктивними та баланс вертикального й горизонтального напрямків кон'юнктивних процесів.

Розгортанню кон'юнктивних процесів сприяє залучення когнітивних, афективних та конативних механізмів (афіліація, адаптація, атракція, ідентифікація, категоризація, ритуалізація, соціалізація, експектація, емпатія, навіювання, наслідування, емоційне зараження, співпереживання, переконання, глибинне спілкування, нормо- і смислоутворення та ін.).

Отже, консолідованість українства є основою стійкості державної політичної системи, її здатності до збереження суверенітету й територіальної цілісності Української держави, а також важливою загальнолюдською цінністю, яка забезпечує не тільки існування, але й цивілізаційний розвиток українства.

1. Воропаєва Т. С. Інтегративний потенціал сучасного українознавства: теоретико-методологічні аспекти [Текст] / Т.С. Воропаєва // VII Міжнародний конгрес українців. Збірник наукових статей. Освіта. Українознавство. – К.: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ, 2008. – 236 с. – С. 45–54.

2. Воропаєва Т. Спільна ідентичність в контексті консолідації українства [Текст] / Т. Воропаєва // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Українознавство. – Київ : ВПЦ «Київський університет», 2016. – Вип. 1(18). – С. 11 – 14.

3. Дарендорф, Р. Современный социальный конфликт. Очерк политики свободы [Текст] / Р. Дарендорф. – М.: Наука, 2002. – 320 с.

4. Усманова Э. Восточная Европа как новый подчиненный субъект [Текст] / Э. Усманова // Европейская перспектива Беларуси: интеллектуальные модели. – Вильнюс: ЕГУ, 2007. – С. 105-140.

5. Higley J., Gunter R. (eds.) Elites and Democratic Consolidation in Latin America and Southern Europe. – Cambridge, 1992. – 382 с.

6. Karl T., Schmitter P. Democratization Around the Globe: Opportunities and Risks // Klare M., Thomas D.C. (eds.) World Security. Challenges for a New Century. – N.Y.: St. Martin's Press, 1994. – 240 pp.

7. Kullberg J. Institutions and Democratization in Russia and Eastern Europe // Gill G. (ed.) Elites and Leadership in Russian Politics. – N.Y.: St. Martin's Press, 1998. – 320 pp.

8. Linz J.J. Transitions to Democracy // The Washington Quarterly. – 1990. – Vol.13. – No.3. – P. 27-34.

9. Promoting the policy debate on social cohesion from a comparative perspective. Trends in Social Cohesion. – Council of Europe, 2001, December. – No.1. – pp. 5-6.

10. Shkandrij M. The Postcolonial Moment in Ukrainian Writing // From Sovietology to Postcoloniality. Poland and Ukraine from a Postcolonial Perspective / J. Korek (ed.). – Stockholm: Södertörns högskola, 2007. – pp. 83 – 92.

References:

1. Voropayeva, T. S., 2008. Integhratyvnyj potencial suchasnogho ukrajinoznavstva: teoretyko-metodologichni aspekty [Integrative potential of contemporary Ukrainian studies: theoretical and methodological aspects]. VII Mizhnarodnyj konghres ukrajinstiv. Zbirnyk naukovykh statej. Osvita. Ukrajinoznavstvo. Institute of Art Studies, Folklore Studies and Ethnology named after M.T. Rylsky of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 45–54 (in Ukrainian).

2. Voropayeva, T., 2016. Spiljna identychnistj v konteksti konsolidaciji ukrajinstva [Common identity in

the context of Ukrainian consolidation]. Visnyk Kyjivskogho nacionaljnogho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ukrajinoznavstvo. VPC «Kyjivskij universytet», Kyiv. 1(18), 11–14 (in Ukrainian).

3. Darendorf, R., 2002. Sovremennyi sotzialnyi konflikt. Oчерk politiki svobody [Modern social conflict. Essay on Freedom Policy]. Nauka, Moscow. 320 (in Russian).

4. Usmanova, E., 2007. Vostochnaia Evropa kak novyi podchinennyi subekt [Eastern Europe as a New Subordinate Substance]. Evropeiskaia perspektiva Belarusi: intellektualnye modeli. ESU, Vyljnjus. 105–140 (in Russian).

5. Higley, J., Gunter, R., 1992. Elites and Democratic Consolidation in Latin America and Southern Europe. Cambridge, 382 (in English).

6. Karl, T., Schmitter, P., 1994. Democratization Around the Globe: Opportunities and Risks. In Klare M., Thomas D.C. (eds.) World Security. Challenges for a New Century. St. Martin's Press, N.Y., 240 (in English).

7. Kullberg, J., 1998. Institutions and Democratization in Russia and Eastern Europe, In Gill G. (ed.) Elites and Leadership in Russian Politics. St. Martin's Press, N.Y., 320 (in English).

8. Linz, J.J., 1990. Transitions to Democracy. The Washington Quarterly. Vol.13. 3. 27–34 (in English).

9. Promoting the policy debate on social cohesion from a comparative perspective. Trends in Social Cohesion., 2001. Council of Europe. December. 1, 5–6. (in English).

10. Shkandrij, M., 2007. The Postcolonial Moment in Ukrainian Writing. Korek J. (ed.). From Sovietology to Postcoloniality. Poland and Ukraine from a Postcolonial Perspective. Södertörns högskola, Stockholm, 83–92 (in English)

УДК 165.21(045):(477)

Ірина Грабовська

АНТРОПОЛОГІЧНА СКЛАДОВА КОНСОЛІДАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ ПОСТКОЛОНІАЛЬНОГО ПЕРІОДУ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню соціокультурного антропологічного типу, який став актором історичного розвитку України доби постколоніалізму. Авторка виходить з позицій, що певний домінуючий соціокультурний антропологічний тип як певний збірний ідеальний тип людини не лише формує обличчя епохи, але і визначає перспективи руху соціуму у напрямку майбутнього. Актуальність даного дослідження визначається тим фактом, що саме людський фактор відіграє вирішальну роль в історії. Антропологічні складові трансформаційних процесів на постсоветському просторі присвячено вже чимало розвідок у межах українського соціоантропологічного дискурсу. Проте, антропологічній специфіці постколоніального періоду, в який вступила Україна зі здобуттям незалежності у 1991 р. та перебуває ще і до цього часу, не приділялось спеціальної уваги. У статті простежується відмінність між людиною України та українською людиною. Під людиною України постколоніальної доби мається на увазі вся сукупність сформованих соціоантропологічних типів, які діють на даних теренах у визначений час. З іншого ж боку,